

1. Ζέιτενλικ, Λεμπέτ

ιστορική έρευνα και οι γεωγραφικοί χάρτες επιμένουν πως τα δύο τοπωνύμια του τίτλου αυτού του κεφαλαίου, είναι επαρκώς διακεκριμένα. Τα χωρίζουν λίγα χιλιόμετρα και διαφορετικό ιστορικό φορτίο. Κι όμως από κάποια στιγμή, αλλά και ιδιοτροπία, του ιστορικού χρόνου, το ένα άρχισε να καλύπτει το άλλο.

Το Ζέιτενλικ είναι μια τοποθεσία πολύ κοντά στο δυτικό μέρος των τειχών της Θεσσαλονίκης και έξω από αυτά. Η πιο παλιά καταγραφή του ονόματος αυτού εντοπίζεται στα 1696. Όπως και το Λεμπέτ¹. Μόνο που αυτό βρίσκεται πέντε με έξι χιλιόμετρα στα βορειοανατολικά του Ζέιτενλικ.

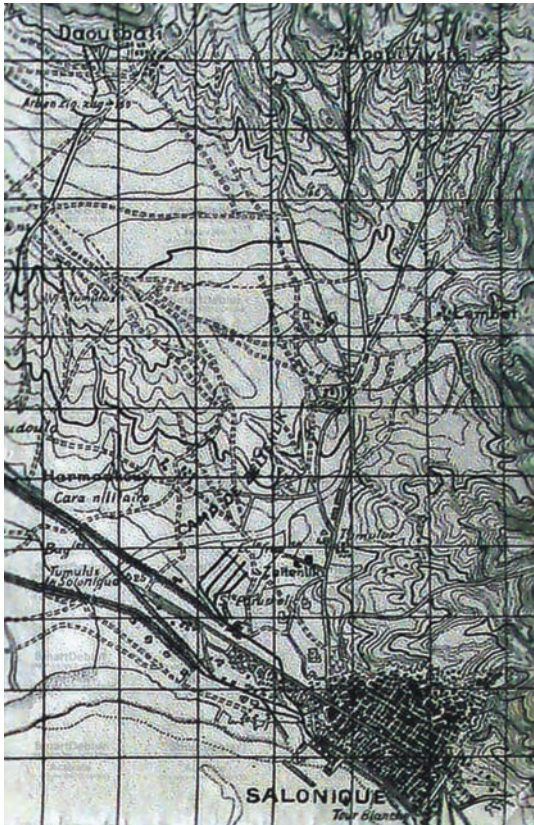
Τα δύο αυτά ονόματα στον ιστορικό χρόνο του εικοστού αιώνα, απέκτησαν την ιδιότητα να μετοικούν, να εξαπλώνονται και να φορτώνονται έννοιες και σημασίες που καμία σχέση δεν είχαν με την αρχική τους πηγή.

Το Ζέιτενλικ σημαίνει ελαιώνας στα Τούρκικα και προσδιόριζε, από τον 17^ο αιώνα τουλάχιστον, έναν τόπο κοντά στα τείχη με αμπέλια και, προφανώς, ελιές. Τα νεκροταφεία του 19^{ου} αιώνα στην ίδια περιοχή, το καθολικό και το ορθόδοξο, δεν οικειοποιήθηκαν το τοπωνύμιο. Κάτι που έκαναν στα τέλη του ίδιου αιώνα δύο κτίρια. Τα κτίρια των Αδελφών του Ελέους και των Λαζαριστών ιερέων (οικοτροφείο του Ζέιτενλικ, σχολή του Ζέιτενλικ κ.ά.) κι ας κτίστηκαν σε μεγαλύτερη απόσταση από τα τείχη απ' ό,τι τα κοιμητήρια. Και το στρατόπεδο του Οθωμανικού πυροβολικού, στο ίδιο περίπου ύψος με τα κτίσματα των καθολικών, έμεινε αδιάφορο στη χρήση αυτού του τοπωνυμίου. Το όνομα Ζέιτενλικ έφυγε από τα κτίρια των καθολικών και εξαπλώθηκε σε όλη τη δυτική πλευρά της οδού των Σερρών, τη σημερινή οδό Λαγκαδά, το 1915 με την παρουσία εκεί των συμμαχικών στρατευμάτων. Camp de Zeitenlik. Τώρα επιβιώνει στα κοιμητήρια επί της οδού Λαγκαδά.

Το Λεμπέτ δεν ξέρουμε πώς προέκυψε ως τοπωνύμιο. Η τουρκοκρατούμενη Θεσσαλονίκη ανακάλυψε αυτό το όνομα με την επισκευή και επαναχρησιμοποίηση του υδραγωγού του Λεμπέτ που έφερνε στην πόλη νερό από τα υψίπεδα του Λεμπέτ. Το 1914 κάνει το μεγάλο άλμα. Ταυτί-

ζεται με τον οικισμό των προσφύγων που αρχίζει να σπίνεται, λίγα χιλιόμετρα νοτιότερα. Το 1915 δίνει το όνομά του σε μια έκταση προς τα δυτικά όπου στήθηκε ένα στρατιωτικό αεροδρόμιο. Αργότερα γίνεται δρόμος με την επιμονή των Άγγλων. Lebet road. Τώρα επιβιώνει στο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης.

Ποιοι, πότε και πώς έκαναν χρήση αυτών των ονομάτων; Κρυβόταν κάποιου είδους σκοπιμότητα πίσω από τη χρήση αυτή; Η περίοδος 1914-1919 είναι πολύ σημαντική από αυτή τη σκοπιά. Τότε γίνεται μια κοσμογονία στην περιοχή, τον απόηχο της οποίας μπορούμε να αφουγκραστούμε, όχι μόνο από επίσημα έγγραφα και βιβλία, αλλά και από τον επίκαιρο (τότε) λόγο των εφημερίδων. Και ο λόγος των εφημερίδων εκείνης της εποχής ήταν κατάφορτος από ιδεολογήματα και πολιτικές σκοπιμότητες από τις οποίες δεν γλίτωναν ούτε τα απλά ονόματα.

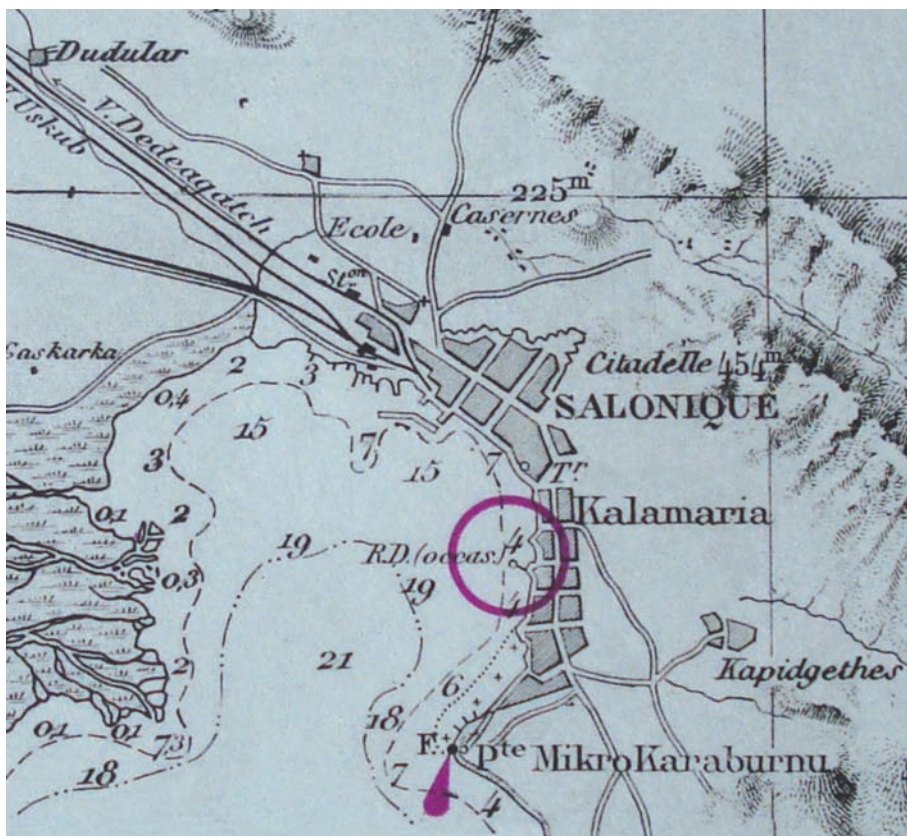

Λεπτομέρεια από χάρτη – πρόχειρη έκδοση της Στρατιάς της Ανατολής με σημειωμένα τα τοπωνύμια Zeitenlik (βόρεια του νεκροταφείου Αγίας Παρασκευής και νότια της Γαλλικής Σχολής), Lembet και Camp de Zeitenlik (Αρχείο Σάββα Δεμερτζή).

2. Πριν την απελευθέρωση και λίγο μετά

Η δυτική ύπαιθρος της Θεσσαλονίκης ελάχιστα απασχολεί τον Τύπο μέχρι την απελευθέρωση της πόλης. Βολές πυροβολικού «πέραν του ελληνικού νεκροταφείου της Αγίας Παρασκευής» και γυμνάσια με ένσφαιρα πυρά σε μια περιοχή «μεταξύ Λεμπέτ και Δαούτ Μπαλί».

Σε αντίστοιχη ανακοίνωση οκτώ μήνες μετά, τα γυμνάσια πυροβολικού θα γίνουν «εις τα περίξ του Λεμπέτ²». Νωρίτερα, η κατασκήνωση

Λεπτομέρεια από τον χάρτη *Golfes de Salonique et de Cassandre*. Εκτύπωση 1935 με στοιχεία από αγγλικές έρευνες των ετών 1831, 1850, 1887 και 1889. Σημειώνεται το κτιριακό συγκρότημα των Λαζαριστών ως *Ecole* και οι στρατώνες πυροβολικού ως *Casernes*. Λίγο πιο πάνω αναπτύχθηκε η 7^η Μεραρχία προς αναχαίτιση των Βούλγαρων (Αρχείο Σάββα Δεμερτζή).

ενός τάγματος στο οποίο παρατηρήθηκαν κρούσματα χολέρας σημειώνεται «μεταξύ του στρατώνος του πυροβολικού και της θέσεως Λεμπέτ³». Τρεις μέρες μετά η κατασκήνωση προσδιορίζεται με μεγαλύτερη σαφήνεια: «παρά το τοιφλίκιον Λεμπέτ⁴».

Η περιοχή που μας ενδιαφέρει βρίσκεται στο προσκίνιο και το κρίσιμο τριήμερο της απελευθέρωσης της Θεσσαλονίκης και της εισόδου σ' αυτήν του Ελληνικού Στρατού. Οι Τούρκοι ήταν καλά οχυρωμένοι με γραμμή άμυνας: «υψώματα Β. Θεσσαλονίκης – Στρατώνες Πυροβολικού και Ιππικού⁵». Δεν χρειάστηκε να γίνει μάχη, η Θεσσαλονίκη παραδόθηκε και η 7^η μεραρχία εγκαθίσταται «εις Λεμπέτ, Χαρμάνκιοι και Καραϊσίν⁷». Το Χαρμάνκιοι είναι μια εκτεταμένη περιοχή με κεντρικό πυρήνα την εκκλησία του Αγίου Αθανασίου στον Εύοσμο⁶, Καραϊσίν⁷ είναι η παραφθορά του ονόματος Καρά Χουσεΐν (Πολίχνη). Ο μέραρχος Κλεομένης παίρνει διαταγή από τον διάδοχο Κωνσταντίνο, κατά τις 5 το πρωί της 28^{ης}, ημέρα Κυριακή, να κρατήσει με τη μεραρχία του τους Βούλγαρους έξω από τη Θεσσαλονίκη, «στην οδό Σερρών». Εκεί, με τον καιρό άσχημο, «το ψύχος δριμύ η βροχή διαρκής», στα «500 μ. ίσως και πλέον πέραν των στρατώνων του πεζικού και πυροβολικού» στήνεται το ανθρώπινο φράγμα.

Λεπτομέρεια από χάρτη του 1884 του Καιοραροβασιλικού Γεωγραφικού Ινστιτούτου Βιέννης (ταγματάρχης Ίων Κοκκίδης). Τα τρία τοιφλίκια που καλύπτουν γεωγραφικά τη βορειοδυτική ύπαιθρο της Θεσσαλονίκης (Αρχειό Σάββα Δεμερτζή).

Η 7^η μεραρχία καταλαμβάνει τον χώρο που ορίζουν τα τρία τοπωνύμια Λεμπέτ, Χαρμάνκιοϊ, Καρά Ισίν. Και ο δρόμος απλώς οδός Σερρών. Κανένα άλλο τοπωνύμιο. Και μια πληροφορία για καλλιεργημένα ανηφορικά εδάφη στα δεξιά της οδού βγαίνοντας από τη Θεσσαλονίκη⁸.

Στην έκθεση (1914) του περιοδεύοντος γεωπόνου Γ. Παλαμιώτου για τη γεωργία και την κτηνοτροφία στις Νέες Χώρες⁹, σημειώνονται στον καζά Θεσσαλονίκης μετά την απελευθέρωση, μεταξύ άλλων, και τα τοιφλίκια: «Χαρμιάν-Κιου» με έκταση 10.808 στρέμματα, 26 οικοδομές και αξία 428.915 γρόσια· «Καρά Χουσεϊν» με έκταση 10.193 στρέμματα, 24 οικοδομές και αξία 727.125 γρόσια· «Λεμπέτ» με έκταση 7.051 στρέμματα, 20 οικοδομές και αξία 275.000 γρόσια. Τα όριά τους δεν διευκρινίζονται.

«Από την 23^η Δεκεμβρίου 1913, ο “Λόχος Αεροπορίας” υπήχθη στο Υπουργείο Στρατιωτικών με Διοικητή τον Λοχαγό Δημήτριο Καμπέρο και έδρα το αεροδρόμιο Λεμπέτ (σημερινή Ευκαρπία)». Αυτή η αναφορά βρίσκεται στην επίσημη ιστοσελίδα της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας. Το ίδιο φαίνεται να πιστεύει και ο Μιχάλης Τρεμόπουλος στο βιβλίο του για την αεροπορία στη Θεσσαλονίκη. Κάτι τέτοιο¹⁰ όμως δεν επιβεβαιώνεται από καμία (από τις γνωστές μέχρι τώρα στη βιβλιογραφία) πηγή της εποχής. Στο Λεμπέτ έχουμε σίγουρα αεροδρόμιο από το 1915 και μετά, όπως θα δούμε παρακάτω.

Χωρίς κανέναν χάρτη μπροστά μας, μπορούμε πια να τοποθετήσουμε το Λεμπέτ (Ευκαρπία) στα βόρεια της Θεσσαλονίκης μεταξύ Φιλύρου (Γιαλατζίκ) και Ωραιοκάστρου (Δαούτ Μπαλί). Καρά Χουσεϊν είναι το Καρά Ισίν (Πολίχνη) πιο νότια από το Λεμπέτ. Υπάρχουν πυρήνες με κτίσματα-οικίες και η γη που τους περιβάλλει καλύπτει την ευρύτερη περιοχή. Ό,τι διαβάζουμε πως συμβαίνει στο Λεμπέτ, δηλαδή, συμβαίνει κάπου σ' αυτά τα επτά χιλιάδες στρέμματα που κατελάμβανε το τοιφλίκι. Αυτό είναι το «πέραν του ελληνικού νεκροταφείου της Αγίας Παρασκευής», ενώ θα μπορούσε να είναι κάλλιστα πέραν του Ζέιτενλικ.

Το Ζέιτενλικ δεν τα κατάφερε να τρυπώσει στις πιο πάνω πηγές, άρα, όλα όσα παρακολούθησαμε έγιναν αρκετά βόρεια. Ίσως όμως υπάρχει και άλλη εξήγηση.

Στα Χρονικά των Λαζαριστών δημοσιεύονται επιστολές και αναφορές, από τους Αδελφούς της Θεσσαλονίκης στους αντίστοιχους του Πα-

Λεπτομέρεια από στρατιωτικό χάρτη του 1928 (Αρχείο Σάββα Δεμερτζή).

ρισιού. Στα κείμενα που έχουν σχέση με την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, δεν γίνεται καθόλου λόγος για το τοπωνύμιο Λεμπέτ και η γραμμή άμυνας των Τούρκων ορίζεται γύρω από το Ζέιτενλικ. Οι Λαζαριστές δεν έβαλαν από την πρώτη στιγμή στα κείμενά τους τη λέξη Ζέιτενλικ. Τη συναντάμε το 1886 (τ. 51) στα Χρονικά και το 1887 στους Καταλόγους προσωπικού και Ιδρυμάτων των Λαζαριστών, όταν είναι γνωστό πως το 1859 αγοράζεται το πρώτο τμήμα της γης τους στη δυτική ύπαιθρο της Θεσσαλονίκης, το 1862 κτίζεται το πρώτο διώροφο κτίριο των Αδελφών του Ελέους, το 1867 εγκαινιάζεται λίγο πιο νότια το Καθολικό Κοιμητήριο και το 1886 κτίζεται το λαμπρό τους Βουλγαρικό Καθο-

Λεπτομέρεια από χάρτη τον 1933 (επανεκτύπωση το 1943). Κτίρια των Λαζαριστών, στρατώνες πυροβολικού και η πυριτιδαποθήκη (Αρχειό Σάββα Δεμερτζή).

λικό Σεμινάριο του Ζέιτενλικ¹¹. Το Ιεροσπουδαστήριο λοιπόν, η γνωστή μας σήμερα Μονή Λαζαριστών, είναι που έβαλε το Ζέιτενλικ στα επίσημα κείμενα των Λαζαριστών κι ας προηγήθηκαν αναφορές και επιστολές για σημαντικά γεγονότα που αφορούσαν στους καθολικούς και τη δράση τους στην περιοχή. Όλα, για τους Λαζαριστές αλλά και τους άλλους Γάλλους όπως ο διευθυντής της Γαλλικής Ακαδημίας Maurice Donnay, είναι Ζέιτενλικ ή τίποτα: «Ένα βράδυ έγινε ένας μεγάλος πάταγος· εξερράγη η πυριτιδαποθήκη του Ζέιτενλικ». Ο ίδιος ο ηγούμενος του Σεμιναρίου, πατέρας Αιμίλιος Cazot, λέει πως η έκρηξη έγινε στο γειτονικό στρατόπεδο. Χωρίς άλλη τοπογραφική αναφορά¹².

Τα δίπολα Βούλγαροι-Έλληνες και Ζέιτενλικ-Λεμπέτ δεν είναι άσχετα μεταξύ τους.